

З творчості молодих.С. С-н.**Буває сестро...**

Буває, сестро, що в тихих сумерках, мережаних тугою, глибокі твої очі дивляться на мене й ллють у душу теплі спомини.

Буває, що в болі часто образ твій змиває отруту, розляту по цілому нутрі.

І не знати, чому наша молодість тоді видається як казка, слухана в дитинстві.

І не знати, чому, як через душу пересуваються соняшні дні з нашої минувшини, якась злобна рука завсіди роздирає серпанок ілюзії й руйнує красу.

Не знати, чому?..

Лист.

Ось сніг паде чистий на землю й шовковим килимом вкриває земські неправди.

Хай він завіє і твої чорні пізнання.

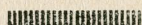
Хай твоя душа буде біла й чиста, як ці платки небесного піря.

Хай хрестна дорога життя буде блискуча, як осяяна санна в українську ніч.

Хай очі твої віддають радість, як місяць срібliste проміння, а чорні пляни ховай для себе, як і місяць.

Замкни біль у собі й не лякайся скигління чайки.

Ось сніг паде чистий, чистенький!

Наталія Королева.**Молитовник.**

... „Misericordiam volo et non sacrificium“.

Обом Торелі — матері й синові — щастило у всьому. І не дивина, коли в їхній хаті був такий молитовник! З самого Риму, з прощі святої принесла його стара Асунта. Сам Папа власноручно благословив його, благословлячи ж, ще й пообіцяв:

— „Молитисьму, — сказав, — за тебе і всіх твоїх“.

— Те всім, до кого з прочан промовити зволить, обіцює Найсвятіший Отець, Тіа Асунто. Всім! — збивав Асунтині гордощі дом-Дженаро, парох. Пересвідчився бо падре, що старших людей на пиху, як рибу на гачок, хапає лукавий.

Та ж Асунта знала, що знала:

— „Коли їй у віці Папа обіцяв, що помолитиметься за неї, — то їй помолитиметься і за неї — Асунту, їй за її синочка-одиначка Панталеоне. Як же інакше?

І — видно, — що з тих „особистих“ папських молитов і все добро, що може собі людина бажати, сходило на Асунту. Сина доброго, найліпшого рибалку в селі, побожного, працьовитого, до всього рвучкого їй до матері уважного дав їй Господь. Ніколи не повертав з ловів Панталеоне з порожнім човном. То ж і на свічку до храму Божого, їй на новий фуляр завжди мала Асунта свіжий гріш. І хату, що розпочав був ставити ще покійний чоловік, з сином добудувала. Мала її таку, майже, як дім парохів: чепурну, чисту їй завжди в порядку. А як Асунта хоч і дужа всім тілом, припадати в осени на ногу почала, — поштивий син подбав і про служницю — не служницю, а все ж таки — помішницю. Була це сирітка Лючета, що з хати до хати тинялась, поміж чужих людей никаючи: там тиждень, там місяць, але ніде сталого житла не мала.

Візьмемо малу до хати на стало, — сказав Панталеоне. — Не обість, а часом вам, мамо, таки їй до помочі стане!

І добре зробив, бо ж і старій на душі веселіше, та їй малій „у бабусі“, як у Бога за пазухою. Вспівує мале дівчатко та дзвонить сміхом і в хаті, їй поза хатою, аж задрощі беруться декого.

Та не кого ж, як Памфіло.

Був рибалка, як і Панталеоне, звинний, як вітер, здоровий, як море. Та все ні до чого, коли нема в людини долі. На простір вийде, самий дрібязок принесе; пощастить на влови — так не продасть і половини. Був сирота їй не міг дати собі ради. Хата старіється, а часу та їй грошей не вистарчає, щоб до ладу привести. Оливи в садку — немов чорти з них могузи крутили самий вузол та дуплина, їй — звісно — нічого не родять. Та, що вже там! Неначе таки хтось того ставного парубка наврочив, бо ж до всього ще їй закохався Памфіло до найгарнішої дівчини з цілої околиці.

Рожева, як зоря, крутобока, мов новий баркас, вилискувалася Кармела. Засміється — немов сонце на хвилях заграє, а поглядом їй хворого з ліжка зведе. Та ж останнім часом мало коли до Памфіло Кармела сміялась. Хіба що зачепить ущипливим жартом. Але ж на Панталеоне, як і всі дівчата, оком накидала. Та Памфіло не з тих, щоб від дощу під стріху ховатись.

— Ой, не моргай ти, дівко, на інших! Будеш таки мені жінкою, Кармело!

— А, звісно! — на те йому красуня. — Он бачиш Божого янгола-хоронителя на скелі? — показала на святу статую, що від лиха захищала рибальське село.

— То що?

— Ото ж, тоді піде з тобою до шлюбу Кармела, як той Янгол камяний до моря крилами обернеться! — А сама мало на

докшину смушки, що клепала, не посікла. Січе, січе, а на очах — сльози, уста міцно затиснені, аж зуби скрегочуть.

І бачить Памфіло, що й тепер не проти нього Кармела. Тільки глузує нечистий над ним і його долею. І присягнув на всіх Святих юнак, що таки долю до себе поверне.

З того дня мав лише одну думку: святий талісман — молитовник Асунтин мусить бути його, бодай хоч на якийсь час. Як хмарка, що з неї повстає сирокко¹⁾, виплила з Памфілового серця та легенька думка. А за хвилю вже, як сирокко, робила в його душі хуртовину. Не бачить і сидить біля янгола, на простір дивиться, сам в собі все ті самі думки переполіскує. А що був парубок чесний і побожний, то не звик ходити манівцями, добувати чогось хитрощами та крутійством, й спробував на чисто:

— Продай, брате Панталеоне! Тіа Асунта знову бо на прощу піде й новий, ще може ліпший принесе!..

— Панталеоне подивився зневажливо, як на дурня й сплюнув:

— Запитай у дом-Дженаро, як тих людей звуть, що вони за гроші святощі купують? А тоді прийдеш мені сказати, як маю тебе кликати.

А Памфіло лагідно:

— Ну, то найми! На місяць, або хоч на тиждень. За місяць буду тобі півроку в наймитах служити без платні..

Панталеоне опік його призириливим поглядом і відійшов мовчки.

Та ж це не допомгло. Мов краб у босу ногу, виялася в Памфілове серце та думка. Її одну вважав за спасенну. А що вже вирішив бодай і гріх поповнити та хоч на час молитовник привласнити, на сповіді бувши, наперед признався, що, мовляв, украв він чужу, дорого книгу, яку — однак — обіцяє повернути. Та не надовго полегшало на серці й по сповіді. Бо ж в неділю — саме в Пальмову — все село бачило, як при виході з костелу Панталеоне подав свяченої води Кармелі. Вона ж, ту воду прийняла й, хрестючись, до Панталеоне всміхнулася.

Увечорі приловив Памфіло Кармелу на скелях біля янгола: — Побережи своє життя, Ragazzo. Чи гадаєш, що Памфіло з тих, що жартують? — Ragazzo кози пасе на скелях. Мене ж, хлопче, коли забув, Кармелею хрещено.

— Знаю! Але бережись, Кармело! — вхопив був дівчину за руку. Та крутнула руку, вперлась в боки й глянула Памфілові аж у саме серце:

— Ні тебе, ні жадного іншого не злякаюсь. Чи жартуватимеш ти — мені байдуже, я ж сміятимусь, до кого схочу. І за кого схочу, за того й піду. Досить вже мене через тебе осмішувано..

І нестримним потоком полилися нарікання, що життя вже їй нема від часу, коли хлопці за цвинтарем в комашиннику жа-

¹⁾ Сирокко (sirocco), рід льокального вітру. *Ред.*

бачий кістяк відкопали. Всі сусідки та й інші баби тепер їй Кармелі тією жабою допікають, ніби вона жаб'ячими вилицями — подумаєш! — Памфіла чарувала...

— Ліпше най мене хвилі об скелі розіб'ють, як через тебе й далі той глум маю зносити...

Й не встиг парубок рота розтулити, як пурхнула Кармела за відламки скелі, затуливши лице попередницею. Та ж видко, не плакала довго. В понеділок побачив Памфіло її з Панталеоне: привселюдно на майдані розмовляла. Побачити побачив, але й пари з уст не пустив. Обминув, неначе незнайомих. У вівторок — знов — до Асунти в хату бігала, ніби то глици їй потрібно було позичити. І, як меч Мадонни Дольорози, прошила та глици серце Памфілові: дійсно, справа повертала на зло! В святий четвер ходив сумний, за те ж у Велику П'ятницю не один з односельців покрутив головою, углядивши Памфіло: навіть зранку в церкві не був, а сидів у тракторії вдовиці Сільвії. Не пив, — лише думав. Думав аж до півдня. А як замість дзвонів деркачки задерчали, замовив вина. І тоді вже пив шклянку за шклянкою, аж до вечора.

Та не брало його вино й не робив бешкету. Однак як смеркло, попрохала його шинкарка:

— Хлопче! Може б ти вже йшов собі звідси! Коли сам храм Божий минаєш, то най вже хоч я — грішниця до гробу Святого навідаюсь...

Памфіло торохнув кулаком по столу: закляв, як поганин, й твердо, хоч і обважілою ходою вийшов з тракторії. Вітер опалив його вже запалене хмелем чоло й затуманив думку. Здалось йому темніше, як було, а та темрява проковтнула його, мов хробака риба. Навмання подався до Янгола.

Кожному відомо: коли звичайний грішник повіситься, враз сухий вітер зривається. Що ж казати про святу Велику П'ятницю?! То ж на Юду задимало з моря таке, що й сам Вельзевул не второпав би, що власне починається: сироко, чи трамонтана?! Жбуряло світом, зривало хвилі, кидало піском у шиби, випалювало очі й валило з ніг. А небо прищурилось над морем, готове вилити в нього всю свою чорність.

Село мов вимерло: чорні вулиці з щільно позатулюваними вікнами були цілком порожні. Лише, хитаючись під вихорем і хмелем, пригнувши до землі наближався Памфіло до хати Торелів. Стукав у вікна, й у двері. Відходив, і повертався знову, й знову клепав. Надаремно: було тихо, як у могилі. З розпуки труснув головою й притис плечем двері аж рука сховзнула на клямку й вони легко відхилились: двері були незамкнені.

Тепер тільки Памфіло згадав, що Панталеоне нема в селі. Ще зучора звечора подався він, як звичайно, на гору біля Піетре, поклонитися гробу Сан-Панталеоне, свого святого патрона. Ходив на цю прощу щороку, й здебільшого — вкупі з Памфіло. Як би не вітер, то вже був би вдома. А так, то мабуть прийде аж завтра. Тим ліпше, що вдома — самі баби...

Потомлені жінки полягали, щойно почалась хуртовина. Ніхто з них не чув, як Памфіло відчинив з сіней двері до пекарки й розсвітив сірничок. Лючета спала в глибокому, подібному на труну, ліжку з великою хусткою на голові. Тоді відчинив двері до ліжничі. Стара лежала, мов мертва: руки на грудях, обличчя спокійне, трохи зеленаве від зеленої лямади, що куняє перед статуєю Мадонни. М'який промінчик гладить стареньку по зморщках та щирим сріблом покриває сиве волосся, що блищить, мов авреоля.

Памфіло задивився. Прислухався як, мов на кораблі, вила буря, й погляд його впав на блискучий ріжок кованих палятурок святого молитовника, що виглядав з-під великої подушки. Затремтів, як в пропасниці. Простяг руку й відсмикнув назад. Тяжко зідхнув й рішучим рухом висмикнув книжку з-під подушки. Ту ж мить вже був біля дверей. Та стара, що не чула його дужого стукання у вікна й двері, зненацька зірвалась тепер з ліжка неначе чекала на цей мент і враз счинила галас. Кинулась на злодія, настигла його в сінях і вхопилась за молитовник.

Волосся встало у Памфіло на голові. Крик старої оглушував його, а її збожеволілі, несамовиті очі сліпили в п'їтмі. Страчений!.. Не втекти!.. Ганьба на-віки!.. Але ж чудодійний молитовник уже в його руді!.. То ж щастя з ним — і він переможе в боротьбі!.. З ким? З старою бабусею бореться він — от такий силак?! Але ж і вона вчепилась в нього, як дика кітка!.. О!.. Як? Як же це можливо: вона таки видерла в нього з рук свій скарб?..

Памфіло одурів. Осліп і оглух. Розмахнувся й без свідомости своєї сили вдарив Асунту під груди. Лише гикнула й впала навznak, розкинувши хрестом руки. Книжка розгорнулася й, мов метелик на розтягнених крилах, спустилась старій на груди. Памфіло вхопив талісман, обернувся до дверей і остовпів. На виходних дверях, перегородивши дорогу, стояла Лючета. Боса, в довгій сорочці, сама біла, як і сорочка, вона була, як видина Янгола. Памфіло переступив через трупа й порачкував знову в пекарку. Ноги йому вгинались, за горлянку душили спазми, зуби цокотіли, як в пропасниці. Божевільними очима дивився на розтулені білі губи дівчини, котра не могла видати з себе звука, й вчув, як перед сінешими дверима хтось обтрушує ноги.

Панталеоне!..

Ця думка немов шпигнула його ножем у серце. Метнувся в ліжничю, шпурнув собою у вікно, зірвав віконницю й пірнув у чорний вихор ночі.

Та чорна ніч не закрила його від Панталеонової ще чорнішої помсти, що гнала злодія до моря. Ховався в скелях. Потім чіплявся за відламки, звисаючи над скаженим морем й надаремно шукаючи опори нґгам. Тремтів від фізичного й духового напруження, але твердо вірив: поки святий талісман з ним, жадного лиха статись не може. Притискав книжку до грудей і тримався скелі, як яшірка. Та не зір і не погляд гострих очей, призвичаєних до хуртовин, а палаюча помста керувала Панталеоновою

рукою, коли він, сам не тямлючи, на що, як кинувся бувгонити за злодієм, вхопив у снігах довгий мотуз. Тепер, мов ясо, він шпурнув його під скелю, де висів Памфіло.

— Чи ж можливо?... Кінець?! — затріпотів усім тілом зловлений і заплющив очі. А мотуз гадюкою тиснув йому рамена, руки й зривав із скелі. Але ж Памфіло чув молитовник на собі: металюва застібка міцно вдавилася в тіло на грудях. — Як же це?... Кінець? Ще до кінця далеко!..

Та думки розбігались перед прокльонами, що все ближче й ближче зривались зі скелі й, мов каміння, падали на голову Памфіло, котрий очайдушно чіплявся за кожний виступ, за кожну заглибину й висмикувався з мотуза. Але ж обкручений об кам'яну статую Янгола напрутий, мов струна, мотуз усе коротчав. Ось вже відчуває на собі Памфіло погляд палаючих Панталеонових очей, ось вже чує дотик до свого плеча залізних його пальців. Ще вчув — і це було останнє його свідоме почуття, — як чудодійна книжка сховзнула на його по грудях. Притримав був на хвилику ліктем, але тільки на хвилику: молитовник полетів додолу, в море...

Над Памфіло покотилась темна хвиля й поглинула з-перед нього весь світ. Він зомлів..

Коли ж прийшов до тьми, не міг збагнути, що саме незносно тисне йому руки. Напружив всією силою зтерпле тіло, як риба, вхоплена рукою, але ж лишився нерухомий.

— Смикай, смикай! Поки засмикає тебе смерть, як повішеного пса, — зачув голос Панталеоне. — Най чорти розв'яжуть тебе на останньому суді, злодію!

Панталеоне плюнув на увязаного й що-сили штовхнув ногою старий човен без стерна й без банок. Памфіло вчув, що під човном вже бурлить вода, що жадібно хапає його й відносить від берега.

— Бодай же й сам ти згинув без каяття! — гукнув високим, жіночим зойком, але ж не мав злорадисти в своєму прокльоні, бо ж знав, що сичання шалених хвиль захлеснуло його гістеричний покрик.

Тисячу смертей перетерпів Памфіло.

Сироко, як диявол, що вирвався з пекла, мішав небо, море й землю в прадавній хаос. І все далі в той хаос гнали човен Панталеонові прокльони. В божевілля шалючих хвиль ніс його осатанілий вітер, але човен не гинув. Лиш, коли жовте, як обличчя мерця, сонце нарешті виринуло з-за хвиль, — у човні смерти воно побачило безвільну, безгямну людську ганчірку. Та ж вихор вже вичерпав усю свою злість. Ще раз широким подихом прогнався морем, немов тепер за останнім разом хотів виплеснути його все до дна на беріг, закрутив мотузом хвилі, що піднесли до неба свої білі руки, й зник пірнувши в безодню.

Розколісані води важко спускали збесилілі груди. Море ще зідхало, хлипало й нарешті цілком зморене, зтерпло. Тиша

небуття молодшно-білим саваном неба затягла всі простори. Човен смерти стояв нерухомо на мертвій поверхні змученої води.

Тиша й спокій розбурхали пів-живого Памфіло. З намагою підвів набряклі на розпухлому від ударів обличчі повіки. Глянув без думки і нічого не пізнав. Голова тяжіла, мов кам'яна брила, тіло було чуже й не можна було ні повернути, ні посунути його в якийсь бік.

— Може він вмер? А це може „той світ“? — несміливо озвалась перша думка.

Тепер відчув, що внутрішні горіли від спраги. Пекли розтріскані солоні губи. Язик в роті виростав, як сувій сухого й шорсткого сукна.

— Ні, ще живий. Смерть лиш прийде ще...

Як страшно чекати на неї в нерухомій тиші глибокого спокою!.. Але треба ще почекати!..

Стихли в душі прокльони, зненависть, заздрість і бажання. Було лише без краю жаль за скарбами життя, що так марно стратив.

— Ох, дурню!.. Чи знаєш ти, що ти мав життя!.. Жит-тя!.. А хотів чогось ще... Убогий дурню...

Виплила сльоза й потекла повільна, тепла, така непривична як дотик дбайливої руки.

— Убогий дурню!..

Тиша уважно й співчутливо мовчала. Слухала, як сповідник.

— Боже, Боже!.. І от, він умер без сповіди, в святі дні... Як скотина... Як же можна — без сповіди... коли він поповнив такі страшні злочини?.. Спровадив зо світу неповинну бабусю... Довів до вбивства товариша Панталеоне... Кармелу...

Мигнуло на мить в уяві: зі скелі, де Янгол кам'яний, кидається вона в море... Гріх смертельний бере на душу... Як же вмерти йому без сповіди?..

Молитовник посвятний украв, пограбував і... в морі втопив...

От чому смерть погорджує ним! От чому не взяло його ані сироко!.. Боже, Боже!.. Не хоче море прийняти його, проклятого...

Дрібні, рясні сльози падають в човен. Чи ж це вони дзвонять так?.. Як дзвони на *Angelus*?.. А може це, нарешті, дзвонить по ньому той „дзвін смертельний“, що, коли тоне корабель, з'являється над хвилями, й дзвонить, розгойданий невидимою рукою, плаче по тих, що позбавлені відпочинку на освяченій тисячами храмів землі?.. Але, як же вмерти без сповіди й навіть без хреста?..

З надлюдським зусиллям почав виборсувати зтерплу руку. Не на те, щоб ратували життя, ні, хоч душу знаком хреста від смерти вічної захистити! Ось трохи вже починає соватись правиця. Уперто смикав нею, мов рухав пилкою по товстелезному стовбурі. І таки перетертій облавком мотуз пустив!

Мертвими пальцями Памфіло помацав себе по грудях. Шукав під пошматованою на локшину сорочкою хрестика з відпустами на годину смерти. Нарешті відчув у пучках медаль і присунув його до уст.

— Дяка Тобі, Господеві!..

Але, цілуючи хрестик, відчув під губами вогкий папірець. Трохи підвів голову й підніс до очей клаптик: пожовклий ріжок сторінки з книжки. А на ньому ледве можна розібрати одно лише латинське слово:

... misericordia...

Приспане серце застукотіло швидко-швидко, збуджене надією.

— Боже!.. Та це ж — з чудодійного молитовника!..

Що з того, що книжка впала в море?! Ось же тут, в нього, на серці частинка з тієї книги посвятної. Та ж в цім же клаптичку така сама сила... вся... вся його свята сила!

Misericordia...

Прикипів устами до святого слова.

Що йому тепер — море, безодня і смерть?! Милосердя Боже з ним!..

— Господи! — залилася молитвою душа. Тим, кого я штовхнув на шлях пекельний, пробач! Не мені, то хоч їм — невинуватим!.. Пробач! — і пірнув у молитву.

Солодка тинь прохолоди покрила його, а шепотіння тисяч побожних уст повторило довкола нього:

— Misericordia...

Що за шепіт? Чиї голоси?..

Памфіло знову підвів голову, тепер — вже трохи вільніше. Розплющив очі — й туж мить заплющився. Сліпуча засіва світла, каскади проміння, хмари сяючого мерехтіння заливали все перед ним. Але це неймовірне світло не пекло, не викликало болю. Було тільки незрозуміле: як можуть людські очі витримати таке неземське сяйво?!

Розплющився знову й розпізнав спочатку величезні разки перел. Сплетені в цілі гірлянди, висіли перлини повними гронами. Висіли між прозорими, як вода, колючними, спускалися з блакитних, як небо, склепінь. А між тими колючними з аквамарини, під сафіровою банею велитенського храму переливчасто ніжною піною обгорнено широкий вівтар з великим—великим з прозорого злата хрестом. Від хреста — проміння, як від сонця. Й відбивається воно в тих безчисленних перлах, ломаючих в собі соняшні проміні, у вогких, немов теплих, що безконечними разками оплели всі стіни храму, вкрили всі сходишки вівтарні, огорнули всі свічі храмові, сяючі блідими зорями в тім святі найяснішого ясу. Але ж, як ці перли нагадують сльози!.. Живі, тремтячі, теплі сльози молитов і каяття!..

Велитенський храм вщерть повен людей. Скрізь, куди сягає зір, як водяні рослини на дні морської затоки, легенько коливаються людські постаті. І кого тільки тут нема? Натовпи моря-

ків, ще мабуть більші — рибалок, вояки, жінки, ченці і люди, одягнені, як одягаються тепер, і в таких одягах, як бачив Памфіло на образках в книжках. Тісно, щільно присунулись один до одного, злились в одну масу й гермелінові порфіри, й нагі тіла, й стародавні золочені лати, й чорні фраки, й білі хитони, й брунатні аксаміти. Всі шкляним поглядом, повним благання і вдячності, впилися в ясний вівтар, перед яким — безліч прозорих постатей священства, єпископів, і навіть — Найсвятіший Папа. Ось, всі вони, осяяні, радісні обертаються до храму й їхні лагідні голоси, немов з одних грудей, краще за музику нижніх органів лунають в безкраїм просторі моря:

Surrexit Domino de Sepulchro...

— Сьогодні Великдень... Христос воскрес із мертвих! — танцює в екстазі душа Памфілова.

Та ж могутній натовп одним акордом підхоплює слова духовенства. Широкий, на повну просторинь моря розпливається радісний, переможний спів, аж блисками золотих хвильок тремтить увесь прозорий підводний храм, а поза ним — усе довкола море.

Співає й Памфіло, й оглядається: чи багато за ним ще лунає голосів?. Ой-ой!.. Скільки ж їх! Довкола — повнісенько суден. І сучасні броневі кораблі, й стародавні з кругло-вигнутими корпусами, й знані лише з образків, триреми з гребцями. А вже вітрильникам, тим гостроносим, з безліччю чистих вітрил, мов піря на білих лебедях, — не можна побачити й кінця — краю не має... Скільки ж їх припливло сюди, до цього осяяного храму потонулих!.. І на всіх суднах — натовпи людей, очі й серця яких простяглись до вівтаря. В багатьох у блідих руках — молитовники.

Боже! Та ж і він — Памфіло має бодай маленький шматок святого молитовника!..

— Боже!.. *Misericordia!.., misericordio!..* — нестримним криком — благанням покриває всі згуки могутній Памфілів голос.

А йому у відповідь й над поверхнею вод, і з глибин морських, і з усіх сторін лунає переможно — радісне: *Surrexit...*

— Ох-ох-ох!.. Такого сумного Великодня й найстарші в селі не пам'ятали, — Сперлась на руку, згадуючи, ветха Асунта. Захитала сивою, як піна морська, головою й, подумавши, продовжувала:

— Що вже й казати?! Сам дом-Дженаро, хоч як умів був людей підбадьорювати, а й той блукав, мов тень чорна. З суму, з розпуки. — „Христос,“ — казав був пан — отець, — „у пекло до грішників зійшов, а до нас неначе само пекло в цю святу ніч піднеслося!“

Бо ж, слухайте но! У велику суботу, вже пізно було, мало не перед самою резурекцією сам на себе скаргу владі приніс мій єдиний Панталеоне!.. Сам!..

Ох-ох-ох! Люду хрещений! Одна лише матер *Doloroso* знає, що тієї ночі Асунта Тореді перетерпіла!

Стара розкинула руки хрестом й піднесла до неба очі, відкинувши назад достойну, сувору, як в бюсті стародавньої Лівії, голову!

— От так моє горе тоді мене, мов на хресті, розпало. Я тому тільки й жива лишилася, що були дні святі й всі страждання мої Господеві милосердному офірувала.

Замовкла з хвилюванням від подій, що вже так давно минули, але в її згадках були живі та ясні, немов учора відбувались.

— Сидів орел мій зачинений, як Бараба! Мій Панталеоне... В такі дні! Бо ж сам признався (ніхто б і не знав про це!), що вбив Памфіла. — Убив, каже, в море кинув на поталу хуртовині, щоб той злочинець не мав і похорону християнського, не то що сповіди та каяття! Так і наговорив сам на себе властям.

Ну, а ще того ж таки вечора вже все село знало: вкрадено в Асунти святий, посвятний молитовник, саму ж стару бабу — мене б то — майже на смерть потовчено. Хто зробив? Напевне нема як сказати. Бо ж єдиний свідок злочину було мале дівча — наша Лючета. А вона: — „Диявол то був!“ — запевнювала та, як на сповіди, присягалась: — „Диявол! З обличчя чорний, як сажотрус, очі — мов жарина, а вином смердить, як стара бочка. На Памфіла ж — ні-ні!.. Ні трохи не подібний“.

І допитують: — „А може ж таки то був Памфіло? Згадай! Поміркуй!“ — натискав на неї берсалієр. Довелося таки згрішити: у святі дні по нього посилали аж до містечка. Вона ж своє, тільки плечима пронизує: — „Де ж таки Памфіло, коли ж стрибав аж під стелю! Та ж Памфіло не має ані хвоста, ані копит! В цього ж — кигті на синіх руках, а зуби, як у пса, вишкірені, здоровенькі, от такі!“

Та воно й всі в селі так само гадали: спокуса на наше тихе село, диявольські, мовляв, штучки! А на такі речі — хоч ти й десятих берсалієрів поклич, — що вони зарадити можуть?! А як же би й справді не спокуса — коли наш Янгол-Хоронитель, що зі скелі наше море благословляв, раптом до моря плечима обернувся, а на село підвів свою люту руку?! Ще й похилився трохи наперед, неначе тобі до лету зривається!

Ой, Господи, Мати Пречиста! Що тоді люди налякалися що наполохались! Кожному бо ясно, що наробили ми такої гідоти, що вже й опіка Божа нас відцуралась!.. Бо ж щороку приходять сироко й трамонтана, але ж за десятки літ ніколи жадна й не поворухнула мармуровим янголом! А тут тобі й маєш! Звісно, люди й денно й нічно перед святою статуєю навколішки падали, землю на знак покори цілували. І тільки одна Кармела, немов сама не своя, від статуї святої й на мить не відходила, а все ж не на янгола, а на море дивилась. Дві з половиною доби чекала. І хоч ти їй що, а вона своєї: — Ой, вернеться Памфіло, вернеться! — усім говорила. — Кажу вам: якщо й мертвий, то воскресне. Милосердя Боже більше за гріхи його страшні. Вірю в це. Знаю! — а сама до Янгола мармурового, як до рідної неньки тулиться.

Вероніка-бабуся, що ліпше за лікарів людей лікувала й хвороби першим поглядом, мов приятелів, пізнавала, як тільки глянула на Кармелу, — стару бо на скелю під руки привели, — так тільки коло чола пальцем покрутила:

— Не жалійте її, не жалійте! — Свята Мадонна вже її пожаліла, й позбавила сердешну розуму, щоби не розуміла вона печали своєї. — Перехрестила здалеку Кармелу, та й знов до хати почовгала.

Ото ж таке було тоді свято. Та ж хлопці, звісно: шибеники! Їм що? На Великдень бо щороку молодь на човнах перегони впоряджує. А тоді ж море, як сон, тихе було. От, і подались підлітки аж ген-ген...

А тим часом старші обрадись та й до пан-отця, щоб впорядити процесію, щоб миром-громадою на березі, біля Святого Янгола помолитись, з кадилами, з свічками, з Святими Дарами. І добре надумали. Вже як з церкви виходили, щойно хоругви на сонці квітами порозквітали, а дзвіночки росю сріблястою душі окропили, — впала людям з серця туга, як та брила камяна з Гробу Господнього.

— Ave Maris Stello! — почала стара Вероніка, що її поперед усіх вели, було ж бо їй тоді вже 102 роки! — а весь люд, як одні груди, так і підхопив, як із землі звів: Dei Mater alma...

Дарма, що ніколи ніхто й не чував, щоб цього співу в процесії співано. А от же ж і це було добре, бо такі Свята Мадонна й заступилася за наше село. Ще й досі мене жаль пече, що не була я там і на власні очі того чуда не бачила. Але ніби трохи бачила, бо ж таки Лючета мене з ліжла підвела й на поріг вивела, то й я співи побожні чула. А потім стільки разів про все розповідалось, що наче б то я все на власні очі сама бачила.

Так сиджу, ото ж, я під хатою на стільчику, ледве дух відводжу, коли це — гульк! — аж біжать до нас люди. А попереду всіх Антонію Довгоносій, і ще здалеку гукає що-сили:

— Тіа Асунто! Тіа Асунто!.. Не бійтеся нічого: все буде добре!..

Добіг та просто мені в руки й пхає мій чудодійний молитовник.

Мені й мова віднялася, й запитати не можу: де, як знайшовся? Але ж Антонію, закристиянів син, що найліпший зір на всю околицю має й перший бачить човна на обрїю, кажуть, як пороцесія на скелю виходила, мало не сторчголів під скелю кинувся й між тернами знайшов мій бідний молитовник! Майже цілий був, тільки одна сторінка пошматована й без ріжка, от того, що на грудях Памфіло знайшовся. Ну, та — звичайно — оправу побито... Як до мого Панталеоне-голубчика, так до всякої тієї книги всім серцем я припала. Та ж закристиян, що в купі з іншими прибіг, відобрав у мене молитовник й спочатку святою водою покропив, бо ж ніхто не знає, чим людей лукавий до спокуси привести може. Та, то — сількись! Як потримала я книгу святу в руках — і знову в мені повна віра ожила: певна стала

я, що в такі дні Господь Святий не попустить добрим людям злочинів пекольних накоїти. Повірила і я тоді вкупі з Кармелою, що такі Памфіло повернеться. А вже, як Памфіло живого море нам поверне, то й мого Панталеоне мені чистого віддадуть.

І що ж ви собі гадаєте?.. Ще процесія й до храму не дійшла, як прибули хлопята з моря. А на вітрилі принесли, що правда — ледве живого, вщерть потовченого, майже голого, в синцях, опухлого, як опудало, бідолашного того Памфіло. Не взяла його і та страшна хуга, не забрало й море, а заклинився його човник межі дві скелі, що їх „Скелями Мертвих“ зовуть, а відтіль вже й забрали його наші хлопчачки. Принесли, як Лазаря воскреслого просто до пан-отця, падре нашого. Та ж і поблагословити, як слід, не встиг ще сердегу дом-Дженаро, як немов девятою хвилею винесло Кармелу. Впала перед вітрилом, і плаче, і сміється, про сором дівочий забула: сказано бо — непричетна! Та ж ніхто їй того за зле не взяв, бо всі так зраділи!.. А Кармела голосить: — „Пробачте, люди християнські! У всьому одна я винна. Всю біду на село я, я — грішниця — наклікала. І Янгола Божого на скелі повернутись примусила!“

Бо ж таки — й справді — Янгол повернувся! — „То — говорить — він знак дав, що ми з Памфіло побереємось!“

А Памфіло ледве одно око розплющив, а з нього такий жах, як з труни відчиненої йшов! — „Ні, — відказує, людоньки! Не Кармела невинна мене візьме, а ота вдова з деревляними ногами, що шибеницею зветься! Я — душоуб!“..

Ну, та що вже там довго розводитить?!.. Тільки тоді він повірив, що мене не вбив, як його до мене на парусі принесли. Почала я його пестити — жалувати, аж тут і мого соколика пустили. Прибіг Панталеоне — живе чудо Боже вглядів, та й дарма, що хлопець він — із заліза кутий, — як не заголосить, не наче немовля в колисці! Аж любий жах охопив!.. І мене цілує, й до Памфіло припадає, а тоді вхопив молитовника та й поклав його ворогові на груди!.. Боженьку, Боженьку!..

Отсе ж перед місяцем я знову з Риму повернулася. І знову Найсвятіший Отець Папа благословив мені молитовник, новенький, й знову сказав:

— „Молитимусь і за тебе бабо, і за всіх твоїх односельців!“
Ходіть но, сестроньки, покажу вам ту святу книжечку!..



І не вірю в те, щоб правда і добро ісходили від розпалених азїтаторами хвилевих пристрастей випадкової арифметичної більшости, а навпаки вірю в досвід історії людства, який вчить, що всі громадські цінності були завжди створені уміючою па-нувати над своїми та чужими пристрастями, організованою та непохитною в своїх переконаннях меншістю (В. Литинський: „Релігія і Церква в історії України“, стр. 8—9.)
